

Pražák, Richard

Ke vztahům českých a finských jazykovědců

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1993, vol. 42, iss. A41, pp. [129]-139

ISBN 80-210-0883-0

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100625>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

RICHARD PRAŽÁK

KE VZTAHŮM ČESKÝCH A FINSKÝCH JAZYKOVĚDCŮ

Tato studie je především výsledkem mé výzkumné cesty do Finska v září 1992, kdy jsem v tamních archívech a knihovnách našel bohatý materiál ke vztahům českých a finských jazykovědců s těžištěm v období od počátku 20. století do vzniku druhé světové války. Nejcenější materiály obsahují pozůstalosti finského slavisty J. J. Mikkoly a finského ugrofinisty E. N. Setäläho ve Státním archívu v Helsinkách, které je možno doplnit také o cenné písemnosti v Památníku národního písemnictví, odbočka Staré Hrady.¹

Prvním českým jazykovědcem, který přišel do styku s Finy, zvláště s předním představitelem finského osvícenství H. G. Porthanem, byl Josef Dobrovský. Jeho cesta do Švédska a Ruska v roce 1792 jej přivedla ke srovnání finštiny se slovanskými jazyky, ke studiu slovanských slov ve finštině i k obecně lingvistickému zájmu o ugrofinské jazyky. Svým vědeckým dílem se stal Dobrovský nejen zakladatelem české hungaristiky a ugrofinistiky, ale i finistiky.²

Zájem o finštinu v českém prostředí nepochybně souvisel rovněž s vědeckou a pedagogickou prací na pražské univerzitě v 2. polovině 19. století, která vytvářela předpoklady pro hlubší zájem o finský jazyk a kulturu u nás. Již první lektor maďarštiny na pražské univerzitě, bankobystrický rodák Anselm Mansuet Riedl, známý též pod svým maďarským jménem Szende Riedl, zařadil v zimním semestru školního roku 1885/1856 do svého výukového programu přednášku „Srovnání maďarštiny s jazykovou rodinou finskou“ a o dva roky později v zimním semestru školního roku 1857/1858 přednášku „Základy srovnávací gra-

¹ Srov. J. J. Mikkolan-Arkisto (Archív J. J. Mikkoly), Valtionarkisto (Státní archiv), Helsinki, E. N. Setälän kirjeenvaihto (Korespondence E. N. Setäläho), tamtéž, fond Josef Holeček, Památník národního písemnictví, pobočka Staré Hrady.

² Dosavadní poměrně bohatou literaturu o vztahu Josefa Dobrovského k Finsku a jeho zakladatelském významu pro vznik české hungaristiky, ugrofinistiky i finistiky shrnuje P r a ž á k, R. : Josef Dobrovský als Hungarist und Finno-Ugrist, Brno 1967. Z tam neuvedené literatury srov. ještě M í k k o l a, J. J. : Slaavilaisen kielentutkimuksen isän Josef Dobrovskýn tiedot suomenkielen sukulaisuussuhteista (Vědomí otce slavistiky o příbuzenských vztazích finského jazyka), Virittäjä 12, Helsinki 1908, s. 89-92.

matiky uraloaltajského jazykového kmene“ a v letním semestru školního roku 1859/1860 dokonce i speciální přednášku „Srovnávací hláskosloví uraloaltajského jazykového kmene“. Také jeho nástupce na české pražské univerzitě, zaměřený více na výuku maďarské literatury, František Brábek, konal v zimním semestru školního roku 1893/1894 přednášku „Počátky srovnávacího ugrofinského bádání“ a v letním semestru školního roku 1897/1898 speciálku „Spisy P. Hunfalvyho o uralských národech a jejich jazycích“. Na německé univerzitě v Praze se pak mohli posluchači seznámit v přednáškách profesora srovnávací jazykovědy Alfreda Ludwiga v zimním semestru školního roku 1878/1879 dokonce již s přednáškou „Grammatik der finnischen Sprache (suomi) mit Interpretation ausgewählter Stücke aus dem finischen Nationalepos Kalevala“ a o rok později v zimním semestru školního roku 1879/1880 s přednáškou „Interpretation ausgewählter Stücke aus dem finischen Nationalepos Kalevala“, kterou v zimním semestru 1883/1884 vystřídal opět přednáška „Grammatik des suomi mit Leseübungen“. Tyto přednášky, spojené s praktickými kursy finštiny, navštěvovalo až 15 posluchačů.³

Na samém počátku 20. století se setkáváme poprvé s přímými styky českých a finských jazykovědců. Poměrně rozsáhlá je korespondence profesora srovnávacího jazykozpytu na pražské univerzitě Josefa Zubatého (1855-1931) se světoznámým finským jazykovědcem Eemilem Nestorem Setälä (1864-1935), uchovaná v Státním archivu v Helsinkách.⁴ E. N. Setälä byl v letech 1893-1929 profesorem finského jazyka a literatury na univerzitě v Helsinkách, byl ministrem školství i zahraničí ve finské vládě, finským velvyslancem v Dánsku a Maďarsku, předsedou řady významných vědeckých společností (např. Ugrofinské společnosti a Společnosti Kalevaly v Helsinkách), šéfredaktorem řady důležitých časopisů (Finnisch-ugrische Forschungen, Valvoja aj.), byl čestným doktorem univerzit v Lipsku, Oslu, Tartu, Budapešti, čestným členem The Linguistic Society of America, maďarské jazykovědné společnosti Nyelvtudományi Társaság atd.⁵ Styk s prof. Zubatým navázal Setälä na jaře roku 1900, jak vyplývá z poděkování Zubatého za knihu Smirnovovu z 24. dubna 1900.⁶

Další dopisy Zubatého Setälämu se týkají většinou témat přednášek Františka Brábka na pražské univerzitě v letech 1900-1914, která Setälä potřeboval znát pro svůj pravidelný přehled o ugrofinských přednáškách na jednotlivých evropských univerzitách, který uveřejňoval v časopisech Finisch-ugrische Forschungen. Ten vycházel od roku 1900 zároveň v Helsinkách a v Lipsku. Z těchto dopisů Zubatého Setälämu vyplývá, že

³ Srov. S e t ä l ä, E. N. : Die finnisch-ugrische Studien als Universitätsfach, Finnisch-ugrische Forschungen, Band I. Heft 2, Helsingfors-Leipzig 1901, s. 54-57.

⁴ Srov. E. N. Setälän kirjeenvaihto (Korespondence E. N. Setäläho), Valtionarkisto (Státní archiv), dále VA, Helsinki, sign. 28/40, 34/1, 37/15, 40/13, 44/12, 46/11, 54/10, 62/18, 67/48, 115/59, 71/11, 144/124a, 144/124b, 144/124c aj.

⁵ Srov. Kuka kukin oli? (Kdo byl kdo?). Helsinki 1961, s. 467.

⁶ Viz dopis Josefa Zubatého Eemilu Nestoru Setälämu ze Smíchova 24. dubna 1900, E. N. Setälän kirjeenvaihto, VA, Helsinki, sign. 28/40.

Brábkovy přednášky se vázaly především k maďarské literatuře (Arany, Petöfi, Madách, Eötvös, Jókai), ale pravidelně přednášel Brábek také maďarskou mluvnici a tuto přednášku spojoval i s praktickými cvičeními z maďarštiny.⁷ Zajímavou speciálkou Brábkovou z hlediska jazykovědného byla jeho přednáška v zimním semestru školního roku 1905/1906, nazvaná Výzkumné cesty do Asie od Alexandra Csomy de Körös až po hraběte Eugena Zichyho a jejich výsledky pro ugrofinský srovnávací jazykozpyt. Brábek přednášel v témže semestru také o rozvoji časopisectví v Uhrách a v letním semestru školního roku 1910/1911 se zaměřil naopak na výklad nejnovějších děl maďarské literatury.⁸ Na počátku své činnosti, v letním semestru školního roku 1886/1887, držel Brábek jazykovědnou přednášku na téma Přehled dosavadních výsledků maďarsko-ugorského srovnávacího jazykového výzkumu a o rok později (letní semestr školního roku 1887/1888) na téma Slavismy v maďarské křesťanské terminologii.⁹ V dopise z 27. července 1911 dokonce upozorňuje Zubatý Setäläho i na činnost lektora maďarštiny na vídeňské univerzitě Julia Stockingera a jeho přednášky i cvičení z maďarštiny.¹⁰

Dlouholetá pomoc Josefa Zubatého E. N. Setälämu při zpracování přehledů výuky ugrofinistiky na evropských univerzitách vedla k přátelskému vztahu obou korespondentů. Zubatý psal Setälämu o svém léčení cukrovky v Karlových Varech a pravidelně sledoval také Setäläho časopis *Finnisch-ugrische Forschungen* a zasílal mu „Věstník slovanské filologie a archeologie“.¹¹ Pomáhal Setälämu i jinak. Když Eemil Nestor Setälä požádal v roce 1908 Bořivoje Prusíka a Josefa Holečka, české překladatele Kalevaly (Prusík ji přeložil ve zkráceném znění pro mládež podle ruské úpravy Granstremovy a vydal v Praze roku 1908, Josef Holeček vydal v letech 1894-1895 v Praze úplný překlad Kalevaly), aby mu poslali svá životopisná data i další údaje o svých českých překladech Kalevaly pro jeho chystanou publikaci o překladech a překladatelích Kalevaly, pomáhal mu tyto údaje Zubatý získat¹² a neváhal v té věci ani upomínat Josefa Holečka,¹³ v jehož korespondenci jsou zachovány i dva dopisy Setäläho s prosbou o pomoc při chystané publikaci.¹⁴ Setäläho přehled překladů a překladatelů Kalevaly vyšel v roce 1909 v 29. roční-

⁷ Srov. dopisy J. Zubatého E. N. Setälämu z let 1900-1914, E. N. Setälän kirjeenvaihto, VA, Helsinki.

⁸ Viz dopis J. Zubatého E. N. Setälämu z Prahy 8. března 1906, tamtéž, sign. 46/11.

⁹ Srov. list J. Zubatého E. N. Setälämu ze Smíchova 9. února s. a. (patrně 1901), tamtéž.

¹⁰ Viz dopis J. Zubatého E. N. Setälämu ze Spitzbergu, Böhmerwald, Pension Prokop, 27. července 1911, tamtéž, sign. 62/18.

¹¹ Srov. dopisy J. Zubatého E. N. Setälämu ze Smíchova 23. července s. a., tamtéž, a z Karlových Varů 10. září 1913, tamtéž, sign. 115/59.

¹² Viz dopis J. Zubatého E. N. Setälämu z Prahy 25. listopadu 1908, tamtéž, sign. 54/10.

¹³ Viz list J. Zubatého J. Holečkovi ze Smíchova 20. prosince 1908, fond Josef Holeček, Památník národního písemnictví, pobočka Staré Hrady.

¹⁴ Srov. německý list E. N. Setäläho J. Holečkovi z Ženevy s. d. (zřejmě 1908) a tištěné poděkování ve francouzštině a finštině za zaslání příspěvku pro časopis *Valvoja*, které poslal Setälä Holečkovi z Helsinek 10. dubna 1909, tamtéž.

ku časopisu *Valvoja* v Helsinkách.¹⁵ Setälä se Zubatému za jeho dlouholetou pomoc odměnil tím, že jej jako prezident Finské akademie věd navrhl k přijetí za člena této akademie, k čemuž došlo patrně v roce 1911.¹⁶

Nejvýznamnější postavou ve vztahu českých a finských jazykovědců byl bezesporu Jooseppi Julius Mikkola (1866-1946). V letech 1900-1934 byl profesorem slavistiky na univerzitě v Helsinkách. Pro jeho vědecký profil je příznačné široké encyklopedické zaměření na historii, literaturu i jazyk slovanských národů. Základním zaměřením byl ovšem jazykovědec a specializoval se zejména na vztahy baltských a slovanských jazyků a praslovanskou gramatiku. Jeho nejvýznamnějším vědeckým dílem je spis *Urslavische Grammatik*, který vyšel ve třech dílech v Heidelbergu 1913, 1942 a 1950. První díl má název *Lautlehre. Vokalismus, Betonung*, druhý *Konsonantismus* a třetí *Formenlehre*. Od roku 1898 měl Mikkola bezprostřední styky s českými učiteli, zvláště s jazykovědci, a stal se nejvýznamnějším představitelem česko-finských vědeckých vztahů 20. století. Dokladem toho je zejména jeho pozůstalost ve Státním archivu v Helsinkách.¹⁷

Již v září 1898 zaslal Mikkolovi svůj „Věstník slovanských starožítností“ Lubor Niederle a prosil jej o další zasilání zpráv o finské vědecké literatuře. Ještě v červnu 1910 mu Niederle děkoval za zaslání stati *Ostrogard-Holmgard* ze sborníku na počest Drinova, který vyšel v roce 1908 v Charkově (Po čestv. sborn. statej po slavjanovedeniju posvjašč. Drinovu).¹⁸ Z českých filologů a jazykovědců si pak Mikkola dopisoval zejména s Josefem Zubatým, Matyášem Murkem a Václavem Vondrákem, v jeho korespondenci najdeme však i listy Antonína Dostála, Bohuslava Havránka, Oldřicha Hujera, Miloše Lukáše, Františka Trávníčka, Josefa Vajse aj.

Celá tato korespondence odráží jak široký okruh zájmů jednotlivých českých korespondentů, tak i neobyčejný rozhled Mikkolův po širší slavistické problematice. Josef Zubatý ve svém listu Mikkolovi z 16. února 1900 se ztotožňuje s jeho názorem na kašubštinu, jejíž vztah k polštině chápe obdobně jako vztah slovenštiny k češtině, a proto spor, zda kašubština je, či není polština, pokládá z toho hlediska za irelevantní. V témže dopise žádá Zubatý Mikkolu o biografické údaje, neboť má o něm napsat heslo do Ottova slovníku naučného.¹⁹ Dopis Zubatého Mikkolovi z 27. května (s. a., patrně roku 1900) svědčí o velmi přátelském vztahu

¹⁵ Vyšel tu pod názvem *Kalevalan kääntäjistä ja käännöksistä* (O překladatelích a překladech *Kalevaly*), *Valvoja* 29, Helsinki 1919, s. 256-354, z toho o českých překladech *Kalevaly* s. 320-326, kde jsou uveřejněny také fotografie Josefa Holečka a Bořivoje Prusíka a ilustrace Viktora Olivy k Prusíkovu českému vydání *Kalevaly* pro mládež.

¹⁶ Viz dopis J. Zubatého E. N. Setälämu, citovaný v poznámce 10.

¹⁷ Viz J. J. Mikkolan-Arkisto (Archív J. J. Mikkoly), VA, Helsinky.

¹⁸ Srov. listy L. Niederleho J. J. Mikkolovi z Prahy 18. září 1898 a 14. června 1910, J. J. Mikkolan-Arkisto, 5. kansio (fascikl), VA, Helsinky.

¹⁹ Srov. list J. Zubatého J. J. Mikkolovi ze Smíchova 16. února 1900, J. J. Mikkolan-Arkisto, 8. kansio, VA, Helsinky. Své požadavky ohledně Mikkolova hesla pro Ottův slovník naučný, zpřesňuje Zubatý v dalším dopise z 18. dubna (s. a., zřejmě 1900), tamtéž.

obou učenců. Zubatý mu zde např. sděluje, že 2. června odjíždí na velocyclu do jižních Čech, a zve jej k návštěvě Prahy, neboť slyšel, že v těchto dnech navštíví Krakov. Píše mu také o novinkách v české vědě, zejména o tom, že po dohodě s Niederlem a Pastrnkem chtějí nechat zaniknout Niederlův „Věstník slovanských starožitností“ a nahradit jej slavistickou bibliografií.²⁰

Širší filologický ba i obecně politický ráz má Mikkolova korespondence s Matyášem Murkem (1861-1952) z let 1902-1929. Již ve svém prvním psaní Mikkolovi z Vídně 16. února 1902 odsuzuje Murko neústupný šovinismus velkých národů vůči malým včetně útlaku Finů v rámci ruské říše a oceňuje nastolení problému malých národů T. G. Masarykem.²¹ Rovněž v dalším listě Mikkolovi z Vídně 20. května 1903 se vyslovuje proti rusifikaci ve Finsku jako výsledku letitého odnárodňování a unifikáčnických snah a píše mu, že stojí na straně jeho národa s těmi nejnaternějšími sympatiemi.²² V listě z Prahy 25. května 1903 mu Murko píše o své koncepci slovanské filologie a dalším listě z Prahy 30. ledna 1908 se zmiňuje o svém přehledu *Die Südslawischen Literaturen*, který uveřejnil v Teubnerově díle *Die Kultur der Gegenwart I, 9, Die osteuropäischen Literaturen und die slawischen Sprachen*, Berlin und Leipzig 1908.²³

Oživení jejich korespondence přináší opět dvacátá léta 20. století, kdy se Murko v roce 1920 stal profesorem jazyka a literatury jižních Slovanů na Karlově univerzitě v Praze. Ještě z Lipska, kde byl na univerzitě nástupcem A. Leskiena, píše Murko Mikkolovi o časopise *Wörter und Sachen*, který vydával spolu s R. Meningerem a dalšími v Heidelbergu, a sděluje mu svůj úmysl přejít do Prahy. Z Prahy pak posílá Mikkolovi francouzské oznámení o vydávání časopisu *Slavia* z prosince 1921 a jako jeden ze spoluredaktorů jej zve ke spolupráci s tímto časopisem. V dalším dopise z Prahy 27. ledna 1922 žádá od Mikkoly „*Bericht über dem gegenwärtigen Stand der Slawistik in Finnland*“.²⁴ V listech z roku 1925 mu píše o vztahu Josefa Dobrovského k Finsku, Rukověti slovanské filologie (viz Murkův článek *Dobrozdání o návrhu Rukověti slovanské filologie*, *Věstník české akademie nauk* 1925) aj.²⁵

Důležitý je Murkův list Mikkolovi z Prahy 25. června 1925, v němž sděluje, že pražská filosofická fakulta přijala návrh, který Murko přednesl jménem slavistické komise, aby byl Mikkola pozván k přednáškám do Prahy. Program Mikkolova pražského přednáškového pobytu upřesňuje v dalších listech z listopadu 1926, kdy mu 13. listopadu 1926 zároveň oznamuje souhlas ministerstva školství s Mikkolovým příjezdem a

²⁰ Viz list J. Zubatého J. J. Mikkolovi z 27. května (s. a.), tamtéž.

²¹ Viz J. J. Mikkolan-Arkisto, 4. kansio, VA, Helsinki.

²² Viz tamtéž.

²³ Viz tamtéž.

²⁴ Viz tamtéž.

²⁵ Srov. listy M. Murka J. J. Mikkolovi z Bledu 11. července 1925 a z Prahy 13. listopadu 1925, tamtéž.

jeho ochotu Mikkolův pražský pobyt finančně hradit.²⁶ Mikkolův přednáškový pobyt v Praze se uskutečnil v lednu 1927, kdy Mikkola přednesl na filosofické fakultě ve dnech 12.-14. ledna 1927 tři přednášky, českou O složení finského národa, ruskou K nejstarším dějinám a sídlům východních Slovanů a německou O starých germánských slovech ve finštině a slovanštině. Tehdejší děkan filosofické fakulty Karlovy univerzity prof. dr. Bedřich Hrozný uspořádal pak na počest Mikkolovu 14. ledna 1927 v Reprezenačním domě slavnostní večeři. Ještě 14. listopadu 1931 poslal Hrozný Mikkolovi německý lístek, v němž vzpomíná s uznáním na jeho pražské přednášky.²⁷ Když se o Mikkolových přednáškách na Karlově univerzitě dozvěděl profesorský sbor filosofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, pověřil děkana Julia Glücklicha, aby pozval Mikkolu také k jedné přednášce do Brna, jak Mikkolovi sdělil J. Glücklich v dopise z Brna 12. ledna 1927.²⁸ Z tohoto dopisu bohužel nevyplývá téma Mikkolovy přednášky, víme jen, že měla být přednesena česky a téma bylo ponecháno na vůli Mikkolově, a nemáme ani zprávu o tom, zda byl tento Glücklichův návrh Mikkolou opravdu realizován.²⁹

Dalším čelným českým korespondentem Mikkolovým byl Václav Vondrák (1859-1925). S Mikkolou si Vondrák dopisoval ještě v době, kdy působil jako profesor slovanské filologie na vídeňské univerzitě. Jejich korespondence se váže k letům 1904-1911. 2. července 1904 prosí Vondrák Mikkolu v dopise z Vídně, aby mu zaslal svou práci *Betonung und Qualität in den westslawischen Sprachen* (I, Leipzig 1899, 99 s.), kterou nemohl získat ani od jejího vydavatele O. Harrasowitz z Lipska. Zároveň mu sděluje, že v příštím měsíci vydá knihu *O původu Kyjevských listů a Pražských zlomků a o bohemismech v starších církevněslovanských památkách vůbec* (Praha 1904) a zmiňuje se o pomalém postupu své práce na srovnávací slovanské gramatice. 18. prosince 1906 děkuje Vondrák Mikkolovi z Vídně za to, že mu poslal svou práci *Baltisches und Slavisches* (*Ofversigt af Finska Vetenskaps-Societetens Förhandlingar* 45, Helsingfors 1902-1903, č. 4, s. 1-47) a souhlasí s ním v jeho kritickém stanovisku k názorům Tore Torbiörnssonna v díle „Die gemeinsame Liquidametathese“ (1-2, Uppsala 1901-1903) na původ pol. *rokosz*, čes. *rákoš* a rus. *rokoš*.³⁰ Jedná se o třetí kapitolu zmíněné Mikkolovy studie, nazvané *Zur Etymologie der slawischen Worte mit anlautenden lo, ro, la, ra* (l.c., s. 29-47).

V roce 1908 uveřejnil Mikkola podrobnou recenzi nejznámějšího Vondrákova díla *Vergleichende slavische Grammatik* (I. Band, Göttingen 1906, 532 s.) v polském časopise *Rocznik slawistyczny* (Tom I, Kraków 1908, s. 3-19). Jde o recenzi značně kritickou, přesto Mikkola pokládá

²⁶ Viz tamtéž.

²⁷ Viz tamtéž, 2. kansio.

²⁸ Srov. tamtéž, 1. kansio.

²⁹ Viz tamtéž.

³⁰ Srov. tamtéž, 8. kansio.

tuto Vondrákovu práci za první skutečně srovnávací gramatiku slovanských jazyků, neboť předchozí srovnávací mluvnici slovanských jazyků Franja Miklošiče za srovnávací dílo nepokládá, a to z toho důvodu, že byla pouhým popisem oddělených slovanských jazyků. Mikkola polemizuje zejména s Vondrákovým rozdělením slovanských jazyků na jazyky jihoslovanské, záposlovanské a ruské. Vytýká mu, že jazyky ruské oblasti dává převážně jen do souvislosti s jazyky jihoslovanskými a přehlíží jejich vazby k sousedním jazykům záposlovanským. Poukazuje na blízkost severoruských dialektů a běloruštiny k polštině a vytýká Vondrákovi rovněž, že neporozuměl vývinu kašubských dialektů, jejichž genezi pokládá neprávem za analogii k vývoji ukrajinštiny. V otázce diftongů obhajuje Mikkola své stanovisko, jež vyjádřil v článku *Woher lit. iau und slav. ju?* (*Indogerm. Forschungen* 16, 1904, s. 95-101). Často napadá Mikkola Vondrákovy odvození z litevštiny, např. čes. *úterý*, hornoluž. *wutora*, srb. *útorak* aj. nespojuje vývojově s litevským *añtras*, nýbrž s latinským *uter*. Polemiku o etymologických otázkách slovanských jazyků a jejich fonetickém vývoji přenesli pak Vondrák s Mikkolou do vzájemné korespondence, jak o tom svědčí i Vondrákovy listy Mikkolovi z Vídně 18. prosince 1910 a 20. ledna 1911.³¹

Obraz Mikkolových styků s českými jazykovědci dotvářejí i jeho větší a menší listy s dalšími českými vědci. Tak např. Bohuslav Havránek v souvislosti s názory prof. Drinova odmítá myšlenky odvozující slavistiku pouze z Ruska, František Trávníček děkuje Mikkolovi za jeho studii o Sámově říši (*Samo und sein Reich*, *Archiv für slavische Philologie* 42, Berlin 1928, s. 77-97) a těší se na opětovné shledání v Brně. Z řady dopisů je vidět, že Mikkola byl pro české učence autoritou i pomocníkem při zvládání nejrůznějších problémů. Tak např. byzantinolog Antonín Dostál posílá jako začínající badatel Mikkolovi k posouzení svou studii „Über die Aspektfrage der Hilfszeitwörter im Altkirchen-slawischen“ (*Byzantinoslavica*, roč. 7), estonista Miloš Lukáš jej prosí o zjištění adresy překladatele Čapkovy Války s mloky do finštiny (*Salamanterisota*, Helsinki 1938, přeložil R. Silvanto), paleoslovenista Josef Vajs mu podává zprávu o pražských výzkumech Fina Ahtinena při studiu staroslovanského žaltáře atd.³² Na blízký vztah ukazuje i lístek profesora srovnávacího indoevropského jazykozpytu na pražské univerzitě Oldřicha Hujera Mikkolovi, v němž mu děkuje za zaslání příspěvku z časopisu *Archiv für slavische Philologie* (patrně šlo o již zmíněnou studii o Sámově říši z roku 1928) i za korekturu Mikkolova článku *Remarques sur le pronom réfléchi*, který vyšel v časopise *Slavia* (roč. 7, Praha 1929, č. 4, s. 747-749). Tato skutečnost umožňuje zařadit

³¹ Viz tamtéž, 8. kanstio.

³² Viz dopis Bohuslava Havránka J. J. Mikkolovi z Prahy 18. února 1930, tamtéž, 2. kanstio, Františka Trávníčka J. J. Mikkolovi z Brna 14. října 1928, tamtéž, 7. kanstio, Antonína Dostála J. J. Mikkolovi z Prostějova 3. března 1939, tamtéž, 1. kanstio, Miloše Lukáše J. J. Mikkolovi z Hradce Králové 16. listopadu 1938, tamtéž, 4. kanstio, a Josefa Vajse J. J. Mikkolovi z Prahy 6. dubna 1936, tamtéž, 8. kanstio.

nedatovaný lístek Hujerův do let 1928-1929. Sem patří i krátký lístek Romana Jakobsona Mikkolovi z Brna 21. června (s. a.), v němž mu děkuje za nejmenovanou knihu a slibuje o ní napsat recenzi do zdejšího tisku. Vzhledem k tomu, že Jakobson působil na Masarykově univerzitě v Brně, na jejímž úředním papíře píše svůj dopis, v letech 1937-1939, mohlo se nejspíše jednat o Mikkolovu knihu *Über einige Völker und Flussnamen bei Tacitus und Ptolemaios* (Riga 1938), a tím lze snad i Jakobsonův lístek datovat k roku 1938.³³

Tyto vztahy Mikkolovy k českému prostředí se stále prohlubovaly jeho, častými pobyty v českých zemích. Kromě přednáškového pobytu v Praze a snad i v Brně v lednu 1927 se účastnil v roce 1929 1. mezinárodního sjezdu slavistů v Praze, kam zavítal v témže roce také jako čestný host oslav svatováclavského millenia.³⁴ Za jeho přátelský vztah k Čechům a vědecký zájem o českou problematiku se dostalo Mikkolovi nejednoho uznání; 7. ledna 1925 byl zvolen zahraničním členem Královské české společnosti nauk a počátkem roku 1939 také zahraničním členem České akademie věd.³⁵

Celkový obraz vztahů českých a finských jazykovědců v meziválečném období dokresluje i listy pozdějšího významného finského slavisty Valentina Kiparského jeho učiteli J. J. Mikkolovi z let 1930-1932, kdy Kiparsky po absolutoriu na helsinské univerzitě zahajoval svou vědeckou dráhu jako stipendista československé vlády v Praze. Ve svém prvním dopise z Prahy 12. února 1930 sděluje Kiparsky Mikkolovi své první dojmy. Píše, že navštívil profesory Murka, Smetánku a Kauna, který má na starosti zahraniční stipendisty a daroval mu řadu knih, mimo jiné i Wollmanovu *Slovesnost Slovanů*. Prof. Smetánka mu poskytl cenné rady pro jeho téma neologismy v češtině a upozornil jej na řadu článků v *Listech filologických*. Prof. Murko jej upozornil na práci jistého Němce „Über die Ausbildung des Tschechischen und Ungarischen zu Hochkultursprachen“. Autorem této studie mohl být Henrik Becker, který tuto problematiku později zpracoval v samostatné monografii, srovnávací Kazinczyovu jazykovou obnovu maďarštiny a Jungmannovo neologické úsilí v češtině, kterou vydal pod názvem *Zwei Sprachanschlüsse* v roce 1948 v Berlíně a v Lipsku. Také ve svém dalším dopise Mikkolovi z Prahy 8. března 1930 píše Kiparsky, že čeští profesori jsou velmi přátelští a prof. Hujer mu vymohl, aby mohl poslouchat i přednášky na německé univerzitě. Na české univerzitě byl přidělen do semináře

³³ Viz lístek O. Hujera J. J. Mikkolovi, tamtéž, 2. kansio, a ruský lístek R. Jakobsona J. J. Mikkolovi s. d., tamtéž, 3. kansio.

³⁴ Na Mikkolovu účast na 1. mezinárodním sjezdu slavistů v Praze vzpomíná např. Max Vasmer ve svém dopise J. J. Mikkolovi z Berlína 31. ledna 1930, tamtéž, 8. kansio. Na svatováclavské oslavy v Praze pozval Mikkolu jako čestného hosta Národní výbor pro oslavu svatováclavského tisíciletí dopisem z Prahy 17. září 1929, tamtéž, 5. kansio.

³⁵ Srov. sdělení hlavního tajemníka Královské české společnosti nauk Z. Zankla J. J. Mikkolovi z Prahy 8. ledna 1925, tamtéž, 3. kansio, a přípis prezidenta České akademie věd J. B. Foerstra a jejího hlavního sekretáře O. Hujera J. J. Mikkolovi z Prahy 3. ledna 1939, tamtéž, 1. kansio.

prof. Weingarta, jemuž má vypracovat referát o výzkumu slovanských slov ve finštině. Dál píše, že poslouchá přednášky prof. Weingarta Praslovanské hláskosloví a Praslovanské skloňování i přednášku prof. Chlumského Srovnávací fonetika jazyka českého, francouzského a německého. Na německé univerzitě navštěvoval Kiparsky přednášky prof. Winternitze. Píše také, že nemá jazykové obtíže a dobře rozumí češtině. Výzkum českých neologismů, který mu zadal prof. Mikkola, pokládá, jak uvádí, za práci na řadu let. V listě z Prahy 3. listopadu 1930 oznamuje Mikkolovi, že přešel z Weingartova staroslověnského semináře do dialektologického semináře prof. Smetánky. Zajímá se také o německé vypůjčky v češtině, o nichž psal A. Mayer ve studii „Die deutsche Lehnwörter im Tschechischen (Forschungen zur Sudetendeutschen Heimatkunde, Heft 3), a to bohužel s politickým záměrem pro který pokládá Kiparsky fonetické partie Mayerovy studie za málo přijatelné. V dalším dopise z Prahy 6. prosince 1930 píše Kiparsky Mikkolovi, že se mu nelíbí, když Češi sledují německé vypůjčky jen v obecně slovanských souvislostech a nikoliv konkrétně v češtině. V listě z Prahy 20. ledna 1931 se pak Kiparsky zmiňuje Mikkolovi o shodách a rozdílech mezi finštinou a ruštinou a zdůrazňuje, že v té věci nepřijímá „fonologickou víru.. Trubeckého.

Nejdelší a nejvýznamnější je poslední dopis Kiparského Mikkolovi z Prahy 25. června 1932. Chválí zde Smetánkův dialektologický seminář a zmiňuje se o tom, že v Hujerově semináři čtou litevsky. V této době již Kiparsky vědecky pracoval a napsal pro Slavii příspěvek o české obrozenecké terminologii (Über Neologismen im Tschechischen, Slavia 10, 1931, s. 700-717) a další příspěvek o neologickém vývoji češtiny, který vyšel až po jeho odjezdu do Finska (Über den tschechischen Okzidentalismus, Slavia 12, 1933, s. 1-25). V tomto dopise se také podrobně zmiňuje o své četbě. Tehdy četl např. knihu Romana Jakobsona Remarques sur l' évolution phonologique du russe comparée á celle des autres langues slaves (Travaux du Cercle linguistique de Prague, Praha 1929) a Flajšhansovu stať Dva příspěvky ke kritice Rukopisů (Praha 1932), reagující na knihu Františka Mareše Pravda o Rukopisech (Praha 1931). Diskuse o Hankových falzech byla tehdy v popředí zájmu vědecké veřejnosti a zaznamenal ji i vnímavý Kiparsky. Studii maďarského fonologa Gyuly Lazicia Bevezetés a fonológiába (Úvod do fonologie), spadající do okruhu zájmu Pražského lingvistického kroužku, navrhuje uveřejnit také finsky v časopise Virittäjä.³⁶ Kiparsky se ovšem marně pokoušel dosáhnout prostřednictvím známého skandinávisty dr. Emila Waltra na československém ministerstvu zahraničí prodloužení svého dvouročního stipendijního pobytu v Praze a o prázdninách v roce 1932 se musel vrátit do Finska. Česká jazykověda tak ztratila dalšího možného velkého příznivce, neboť vědecký zájem

³⁶ Listy V. Kiparského J. J. Mikkolovi z Prahy z let 1930-1932 viz tamtéž, 3. kansio.

Kiparského se poté obrátil jinam, k balto-slovanským jazykovým vztahům a k ruštině.³⁷

Zájem o českou vědu osvědčil Kiparsky ještě ve svých recenzích ve finském jazykovědném časopise *Virittäjä*, kde uveřejnil recenzi na spis Miloše Lukáše *pokus o krátkou synopsis finského a estonského pádoslovia* (XIV. ročná zpráva štátneho československého reálneho gymnázia Jána Hollého v Trnave), Trnava 1932 (*Virittäjä* 36, Helsinki 1932, s. 322), a dále recenze na díla Vladimíra Skaličky *Zur Phonologie der finischen Schriftsprache*, Archiv Orientální, vol. 5 (1933), No 1, s. 91-95 (*Virittäjä* 37, Helsinki 1933, s. 431-432) a *Zur ungarischen Grammatik*, Praha 1935, *Práce z vědeckých ústavů...* 39, 68 s. (*Virittäjä* 39, Helsinki 1935, s. 505). Studii Lukášovu pokládá Kiparski do značné míry za odvozenou z děl Setäläho, Kettunena a Aavikiho, kdežto v pracích Skaličkových nachází větší osobitý přínos v jeho práci o fonologii finštiny a zdůrazňuje autorovu polemiku s fonologickými názory Trubeckého.

Vztahy českých a finských jazykovědců náleží k významným a dosud až na Dobrovského téměř zcela neznámým kapitolám česko-finských vědeckých vztahů. Kromě největšího finského přítele Československa J. J. Mikkoly zahrnují i velmi přátelský vztah k Finsku v řadách českých učenců (J. Zubatý, M. Murko aj.). Poměrně rozsáhlé styky českých a finských jazykovědců ve 20. století byly připraveny již osvícenskou misí Josefa Dobrovského i českým zájmem o Kalevalu v 19. století a výukou ugrofinských jazyků (včetně finštiny) na české i německé větvi pražské univerzity v 2. polovině 19. století, na kteroužto tradici navázali v meziválečném období na pražské filosofické fakultě také Slovák Pavol Bujnák a Čech Vladimír Skalička.

TSHEKKILÄISEN JA SUOMALAISEN KIELITIEDEMIEHISTEN SUHTEISTA

Arvoisampia dokumentteja tshekkiläis-suomalaisesta tieteilisestä suhteista on käytettävissä Jooseppi Julius Mikkolan kokoelmassa ja Eemil Nestor Setälän kirjeenvaihdossa Valtion Arkistossa Helsingissä. Mikkola oli kirjeenvaihdossa tshekkiläisen kielitiedemiehisten (Josef, Zubatý, Matyáš Murko, Václav Vondrák, Oldřich Hujer, Bohuslav Havránek, František Trávníček, Josef Vajs jne.) tai toisten tshekkiläisen tieteen edustajjen (Lubor Niederle, Bedřich Hrozný, Julius Glücklich) kanssa. Kiinnostavia ovat Suomen puolesta kirjeet, jotka on kirjoittanut Mikkolalle Prahasta suomalainen stipendiaatti ja myöhemmin tunnettu suomalainen slavisti Valentin Kiparsky 1930-luvun alkupuolella.

³⁷ K dílu Valentína Kiparského (1904-1983) viz B r ä u e r, *Nachruf auf Valentin Kiparsky*, *Jahrbuch Akademie der Wissenschaften und Literatur*, Mainz 1983, s. 97-103, a bibliografii prací V. Kiparského v *Yliopiston Kirjaston slaavilainen osasto* (Slovanské oddělení univerzitní knihovny) v Helsinkách.

Mikkola ylläpittää hyviä suhteita muutaman tshekkiläisen laitoksen kanssa (Tshekkiläinen Tiedeakatemia, Slaavilainen Laitos, Tshekkiläinen Tieteellinen Seura, Tshekkoslovakialainen Kanasantieteellinen Museon Seura jne.) ja on luennoitanut Prahan Kaarlen Yliopiston ja Brnon Masarykin Yliopiston filosofisessa tiedekunnassa, kuten todistaa Mikkolan rikas kirjeenvaihto näiden laitoksien ja yliopistoiden kanssa.

Mikkolan ystävä Helsingin Yliopistossa tunnettu suomalaisugrilaisen kielitieteen professori Eemil Nestor Setälä oli kirjeevaindossa muutamia vuosia tshekkiläisen kielitiedemiehen Josef Zubatýn kanssa. Zubatý lähetti Setälälle joka vuosi säännölliset ilmoitukset tshekkiläisen fennougristikan kehityksestä, jotka Setälä on käyttänyt katsauksesaan maailman fennougristikasta ilmestyvässä "Finnisch-ugrische Forschungen" nim. aikakauslehdessä 1900-luvun alussa. Setälä myös julkaisi "Valvoja" aikakauslehdessä v. 1909 Kalevalan juhlanumerossa artikkelin "Josef Holeček ja tshekkinkielinen Kalevala".

